

...А НЕЗАЛЕЖНІСТЬ - ОДНА

Президент України Леонід Макарівич Кравчук дав інтерв'ю головному редакторові "Голосу України"

- Леоніде Макаровичу, йде друге півріччя відтоді, як народ України проголосив свою державу незалежною, відтоді, як відбулися перші всенародні президентські вибори. Спадщина нам дісталася важка. Переживаємо складний період. Економічне становище, скажу м'яко, не поліпшується.

Як будемо виходити з скрути, як зупинити економічне падіння і крок за кроком подолати перепони, підвищувати життєвий рівень?

- Період, що настав після 1 грудня 1991 року, дуже складний. Дитя народжується ціною материнських мук, а що вже говорити про державу. Ніхто й не сподівався, що нам буде легко. Поліпшення - попереду. А зараз потрібно будувати державу, причому, будувати після десятиліть вибивання непокори з кожної людини, в тому числі і з тої, котра була поставлена до державного керма. Складно тепер переконати людей, що треба діяти і вирішувати. Старе, віджиле ще глибоко сидить у кожному. Завжди треба шукати, де причина. Людина не народжується керівником, управлінцем, вона виховується у відповідному середовищі, а середовищем в Україні була успадкована рабська психологія, я не боюсь цього слова, і це відчувається особливо гостро.

Друге, що потрібно було, - з'єднати всі політичні сили, які є на Україні, і спробувати спрямувати їх зусилля на вирішення головної мети - розбудови держави, незалежності, переходу до нових форм життя. Це нелегке питання. Що стосується парламенту, то він, на мою думку, консолідувався навколо ідеї незалежності. Знайдено контакти президентської влади з Рухом, домовлено про співпрацю. Не просто таку собі, а залежно від ситуації. Але це певною мірою формально, тому що не встигли домовитись і розійтись, а вже знову ж таки почали вирішувати інші проблеми. Знайшли плюси й мінуси консолідації. Я переконаний: в ім'я утвердження незалежності треба об'єднувати зусилля на головному напрямі. А щодо деталей, сперечатися, шукати разом. Вкрай важливо перед світом знайти себе, утвердити думку в світовій громадськості, що є така держава, і на договірних засадах, на двосторонніх і багатосторонніх угодах зафіксувати Україну як державу. Ось ті проблеми, я вже не кажу про економічні перетворення і все інше, які вимагали і вимагають надзвичайно великого напруження.

Хотів би сказати, що є в нас у багатьох напрямках певні кроки вперед, їх можна перерахувати. Але складнощів і проблем стільки, що вони якось розчиняються у них. Й інколи складається враження, що ми сидимо на місці, не йдемо вперед.

В економічному плані нам дійсно дісталася важка спадщина. Промислове та інше виробництво падає з 1987 року. З екологією України колишній Союз наробив такого, що природа ледве витримує. Більшість керівників підприємств усе ще чекають, що держава їх усім забезпечуватиме для життєдіяльності. Йде нелегкий процес психологічної перебудови. Верховна Рада затвердила "Основи національної економічної політики". Треба крок за кроком цю політику здійснювати.

Період, безперечно, переживаємо майже революційний, принаймні інтенсивно еволюційний. За звичкою ще багато хто киває на державу. А треба питати з себе і з безпосереднього керівника. Як "крутиться" у нових умовах, чи вміє діяти, чи чекає - ось у чому суть. Треба на всіх рівнях висувати нових, здібних людей, вчитись на ходу. А це все непросто і все накладається на економічну ситуацію. Але треба вистояти, зібратись з силами і розкрутити економічний маховик. Маємо для цього достатньо передумов.

Вірю в перемогу здорового глузду. Пригадуєте недавні недружні акції деяких політиків Росії? І що? Сказали своє слово тверезі люди, українські і російські промисловці, зустрілися Президенти двох держав. Справа налагоджується. А декому з крикунів усе це допоможе й засвоїти просту річ: наш п'ятдесятимільйонний народ має право на свою Україну. Перед нами відкривається широке і добре поле не затьмарених, рівноправних стосунків, як це й належить.

- Дагомис - це, певно, успіх двох Президентів, двох молодих демократій. Он і московське телебачення в момент зорієнтувалося, перестало на кожному кроці гудити Україну, її політику. Та повернімося до справ внутрішніх. В березні введено в дію інститут представників Президента. До того, ми знаємо, виконавська влада діяла неефективно. Зараз з багатьох прикладів видно, що зміни на краще є. Чи відчуваєте Ви тепер опору на місцях?

- Їм важко зараз. По-перше, треба врахувати, що будь-який перерозподіл влади - дуже складна проблема. Вона ж торкається не дій якогось одного органу, а конкретних осіб. Тобто частина повноважень Рад переходить до представника Президента. Тут багато залежить від людських якостей учасників цього процесу, але за будь-яких умов напруга неминуча, бо йде перерозподіл влади.

Історії відомо: влада - це те, що не так швидко віддають. Але якщо є люди достатньо підготовлені, які бачать, що є проблеми вищі за амбіційні владні повноваження, що є Україна, її економіка, соціальні проблеми, реформи, державність, тоді їм вистачає мудрості, щоб не піднести все це на рівень суперечок, а вирішити розумно, не виносити все це на вулиці. Є речі важливіші за представника Президента чи голову Ради. Та й їм ясно, як діяти: за законом.

Найстрашніше для нас зараз - безвідповідальність. Коли людина не має відповідальності за себе, за своїх онуків, дітей, державу, народ, тоді вона може допустити такі кроки, які призведуть до загострення. А нам - працювати треба. Отже, знаходити взаєморозуміння, не розмивати владу. Вважаю, ніхто з політиків зараз просто не має права ставити свої особисті інтереси вище корінних інтересів народу України, її майбутнього.

Існують внутрішні проблеми. Існує зовнішній тиск. Українська Народна Республіка в 1917-1918 роках не вистояла й тому, що тоді не знайшли стрижня, навколо якого потрібно з'єднатись. Почали, ще не збудувавши нічого, боротися за владу. Це, взагалі, нормальне явище, коли державну споруду зведено. Сьогодні ж навіть фундаменту ще немає. І якщо нинішню владу відсторонити, то може порушитись уся тендітна структура, яка тільки зводиться.

Звичайно, коли й сьогодні хтось би мав підстави говорити, що Президент веде політику проти власного народу, скажімо, що 92 відсотки народу проголосувало за незалежність, а Президент веде до залежності, то хіба можна приймати такого Президента або такий уряд. Тоді вже не вирішується питання: час чи не час, тоді треба діяти хірургічно. Але сьогодні ніхто не може довести цього. В чому тоді справа? В якихось тактичних кроках. Давайте разом ці тактичні кроки обмірковувати. Не може ж бути так, що мені називають 10 кандидатур від Руху, і я всіх виганяю, а названих - ставлю. Бо я теж маю свою думку, відповідаю в цілому. Я зважую, кого можна, кого не можна міняти. Звісно, з моєї точки зору. Може, вона й не правильна, але вона моя, і я сьогодні Президент. Завтра хтось інший буде інакше думати. Такого ж ніколи не буде, щоб Президент автоматично підписував те, що йому несуть.

- Багатьох тривожить думка: як нам бути далі, що будувати? Я не кажу: капіталізм чи соціалізм. Чи, може, як говорив Сахаров, узяти кращі якості з обох систем. Справа не в термінах, а в суті руху, який би забезпечив поступ. Зараз же особливо важко. Зараз така ситуація, що багато хто ловить рибу в каламутній воді. Йде, скажімо, комерціалізація торгівлі. Як? Директор торгу бере п'ять кращих магазинів. Каже: тепер ми фірма. А при ній ще мале підприємство. Одержують державний товар і через мале підприємство на чорному ринку в 3-4 рази дорожче реалізують. Люди це бачать, справедливо обурюються. Бо таких спритників розвелось дуже багато. Чи є у нас сили, щоб таким речам поставити перепони, щоб люди багатіли чесно за рахунок своїх здібностей, а не за рахунок прямого пограбування держави й співгромадян?

- По-перше, не все в нас вирішено законодавчо. Для того, щоб це зробити, ми повинні точно знати, що закон забороняє існування малого підприємництва поряд з такими структурами. Інакше не може Президент чи представник Президента закрити те, що не заборонено законом. Бо завтра вони вийдуть на Верховну Раду і скажуть, що Президент порушив закон, хоча це буде зроблено в інтересах народу. Отже, повинно бути більш точне, відшліфоване законодавство. Зараз біжимо за кількістю законів, а можна внести в закон одне доповнення за одну годину роботи сесії.

Друге - справді, життя іде. Склад уряду буде змінюватись. Сьогодні не той час, щоб когось призначили на десять років, як раніше було. Будуть уточнюватись, з'являться нові функції уряду. На основі нового законодавства. Піде приватизація, комерціалізація широким фронтом, з'являться нові проблеми. Потрібні будуть нові люди для їх вирішення. Звичайно, є в мене певні думки, прізвиська людей, які здатні проводити цю політику, яка буде виноситись життям на поверхню. Головне, щоб усі владні структури не дозволяли собі за будь-яких обставин чинити зло. Організуй своє виробництво, виробляй, продавай. Такого треба підтримати. А от у тому селі: поки дійде до колгоспу товар, то перейде через десятки посередників. Чи не забагато?

Треба визначити, викристалізувати структуру влади. Треба організувати таке життя, щоб усе було під оком народу, щоб народ міг впливати на події і влада могла негайно вживати заходів.

- У нас багато дефіцитів, але найбільший, мабуть, дефіцит професіоналів, ініціативних, порядних, енергійних людей, здатних ефективно повести справу в усіх сферах життя. Де їх узяти?

- У нас уже є свої відповідні структури, навчальні заклади. Є інститут, який нещодавно відкрив навчання для представників Президента. Є підготовка менеджерів міжнародного класу, є бажання розвинутих держав допомогти нам. Але кадри виростають не за один день. Тож маховик ефективної економіки нелегко розкрутити. Але нам таки вдасться це зробити, якщо діятимемо активно й відповідально у всіх напрямках.

Треба й те мати на увазі, що нова, навіть дуже розумна людина, яка здобула найпередовішу освіту, якщо потрапить у стару структуру - нічого не доб'ється. Навколо неї створять таку ауру, щоб сказати: кого ви прислали, він же ні на що не здатний. Отже, по-сучасному мислячих фахівців, організаторів нам потрібно багато.

- І все-таки, якби "Голос України" запитав таке: чи могли б Ви сьогодні сформувати тіньовий Кабінет міністрів, що б Ви відповіли?

- Що я можу сформувати тільки реально діючий Кабінет. Якщо буду формувати тіньовий, то я не буду Президентом. Я не проти тіньового Кабінету, але людина не може бути одночасно і в ньому, і в реальному Кабінеті. Бо це відсутність будь-якої політичної культури. Кожен має бути чесним перед собою: якщо я там, то йду звідси, бо не можу бути сьогодні тут і працювати проти.

- Тепер, з Вашого дозволу, запитання про аграрні справи. Всі говорять про фермерство, про те, що воно врятує. Як скерувати цей процес? Як його вести?

- Я проти насильної ліквідації колгоспів, бо була вже насильна колективізація. Знаємо, до чого тоді дійшли. Лінія

має бути об'єктивною. Тобто не забороняти людям того, що вони самі хочуть зробити для себе і для держави. Вони самі визначаються: чи бути в колгоспі, чи в радгоспі, чи в кооперативі, чи в фермерському об'єднанні, чи бути окремим фермером. Весь час хтось лякає: підете з колгоспу - загинете. Але ж є такі колгоспи, де п'ять чоловік на все господарство - не пенсіонери. Завтра й вони стануть пенсіонерами. Це ж треба бачити. Тому головне - дати людям гарантії свободи і допомоги, і вони самі вирішать. Але сказати зараз, що давайте всі колгоспи розформуємо, то це може бути голод. Має бути поступовість.

- Чи є вже хоча б найменші ознаки того, що протягом року чи за довший час вдасться зупинити падіння економіки?

- Дуже швидко змінюється ситуація і важко говорити про стабільність тоді, коли розпочнеться справжня активність людей, справжня приватизація, коли матимемо власну валюту, всі ознаки справді незалежної економіки, чіткі кредитно-фінансову, податкову системи. І коли всі працездатні люди почнуть брати участь у виробництві, хто в державному секторі, хто в кооперативному, хто в приватному, хто як орендар, тоді можна буде сказати, що стабільність уже настала.

Зараз рівень падіння економіки зменшився. Наприклад, зменшилося падіння товарообороту. Але ще не можемо сказати, що це вже стабілізація. Багато що буде залежати від сільського господарства. Поки що нормально йде збирання врожаю, заготівля. Як би не критикували уряд, але він разом з обласними й районними ланками забезпечив посівну і зараз забезпечує збирання. Це є реальний факт.

- Як, на Вашу думку, мають працювати і уряд, й інші структури, щоб Україна могла здійснити економічні реформи, не викликавши соціального вибуху? Чи є в нас кадри, здатні виконати таке завдання?

- Я проти того, щоб за все відповідав уряд, щоб усі стріли летіли в нього. Так, уряд займає центральне місце у виконавчій владі. Але всі мають робити своє. Той же директор заводу і колектив мають самі вирішувати свої питання. А те, що мають робити уряд і ВР, щоб були створені умови для розвитку економіки, за них теж ніхто робити не буде. От у Франції перша зустріч з бізнесменами - і одразу запитання: хто буде давати гарантії під кредити? Приїхав до Хельсінкі - те саме. Німецькі бізнесмени - з цим же запитанням. І кредитні лінії не працюють. Тому що нема кому дати гарантії. Уряд не може, а ВР вважає, що Фонд державного майна, який може дати гарантії, має бути під Верховною Радою. Україна чекає, а ми перетягуємо віршовку: хто старший? Це я говорив у ВР, просив Фонд держмайна хоча б у оперативне підпорядкування уряду. Росія це давно вирішила. Слава Богу, Президія ВР нещодавно, у липні, надала Кабінету міністрів, Національному банку і Фонду держмайна відповідні права.

Відчуваю величезний поворот добра до України. Зустрічі з Бушем, Колем, Міттераном переконують у цьому. Я розповідав їм, що політична стабільність у нас є, а це дозволяє сподіватися на стабільність економічну. Що наша ВР прийняла закони про приватизацію, демонополізацію, програми... Вони кажуть: так. Але ми слухаємо ще й саму ВР. А там нема жодного доброго слова. Реформи, кажуть, зупинились, життя зупинилось, криза глибока, трагедія така й така... І кожен дає волю емоціям, шельмує... сам себе, а думає, що шельмує уряд. То хочу, щоб ми якось домовились. Не прагну прикрашати ситуацію. Ціни високі, життя важке. Але коли по 6 годин на добу говорити, що погибель, кінець, то... нам повірять.

- Верховна Рада цього скликання зробила великі справи. Прийняла Декларацію про державний суверенітет, Акт про незалежність, привела народ до референдуму. За короткий час вдалося те, чого Україна століттями прагнула. Час спресувався. Але, може, таки Верховна Рада даного складу вже вичерпала себе і їй треба достойно піти?

- Не хотів би так круто ставити питання, що ВР уже себе вичерпала. Я говорю про частину народних депутатів, які втягують всю ВР у безплідні дискусії і створюють такий імідж України, який лякає людей. Все ж таки закони приймаємо, над Конституцією працюємо, але треба, кінець кінцем, давати оцінку тим депутатам, які свідомо дестабілізують ситуацію, свідомо драматизують, створюють у світі негативний образ України.

Коли "Нова Україна" - одне, інші - ще щось, то складається враження, що всі дбають про Україну, але кожен тягне цю Україну на себе. І бачить цю Україну саме через себе. Таким чином кожен бачить таку Україну, в якій при владі він би стояв. Все це ускладнює. І все ж кризу, економічну кризу ми подолаємо.

Якось уже сказав: ми всі можемо зрозуміти, чому ми бідні, бо з такої системи вийшли. Але ніхто не зрозуміє, чому ми дурні.

- І запитання, яке не можна обминати. Остання постанова Верховної Ради про уряд. Що б ви про неї сказали?

- Бачите, я не зовсім зрозумів постанову. Чому її назвали про недовіру уряду? Коли до порядку денного вносили, то було питання про довіру, потім були пропозиції про уряд, ще про щось... Вважаю, сама по собі постанова відображає ситуацію. В тій складній ситуації важко було приймати постанову більш розгорнуту, більш аналітичну, та й потреби в цьому не було. Але після того, як сказали, що уряд пішов на конфлікт, і засудили його демарш, треба було написати ще одне - засудити виступи депутатів, які свідомо, без достатньої аргументації не критикують, а ображають уряд, шельмують його. У нас же якась кримінальна термінологія в сесійному залі. Деякі депутати вважають, що можуть говорити, як хочуть. А всі останні мають слухати. Навіть кричали: давай Президента на трибуну! Хоча б узяли Конституцію й почитали, що Президент приходить у ВР двічі на рік. Один раз для доповіді, а другий - якщ ВР зажадає ще одну позачергову доповідь. І все. А інше - його воля. Але комусь хочеться показати: бач, який я сміливий. Сам Президента викликаю!

Нам потрібно, щоб кожен робив свою справу. Дмовились, що поділимо владу, то ділимо, і кожен робить своє і тоді за своє відповідає. А то і себе в кут заганяєш, і справа стоїть. Але я знову кажу, що таку ситуацію створює частина народних депутатів, які хочуть скористатися трибуною для політичних цілей. А ВР має творити закони.

- Нашому кореспондентові Прем'єр-міністр сказав, що у тій ситуації уряд відчув себе однією командою. Як Ви думаєте, так воно є?

- Думаю, що вони згуртувались. Але тепер треба подивитися, навколо яких цілей згуртувались. Якщо для проведення реформ, приватизації, для рішучих дій, для грошової реформи, якщо це згуртування загалом для діла - я підтримую. Але якщо це згуртування для того, щоб із законодавцями воювати, я б не хотів цього. Весь час хочу, щоб усі ми разом працювали і бачили перед собою країну, народ, який перебуває в складній ситуації. Коли люди побачать, що ми працюємо для України, - вони теж згуртуються. Зараз усім важко. І якщо в цій ситуації люди розійдуться і не зможуть з'єднатися, то це може призвести до краху, що вже було. Річниця Незалежності скоро. Ми маємо вийти до людей і сказати, що ж ми зробили за цей час. Маємо перед дітьми нашими і онуками утримати свою державу. Тому що своя держава - вона буде і справедливою, бо буде завжди служити своєму народові, правді своїй, буде захищати свій народ. Нинішні важкі часи маємо пережити. Президенти, вони що? Сьогодні один, завтра - другий. Та Незалежність - одна.

Голос України. - 1992. - 31 липня. - С. 4-5.